

P0TS – DRŽAVNI IZPIT NA VIŠJIH SREDNJIH ŠOLAH

NALOGA IZ SLOVENŠČINE
(Za vse smeri: redne in eksperimentalne)

Izberi enega izmed štirih tipov nalog!

TIP A- ANALIZA BESEDILA

OTON ŽUPANČIČ: UMETNIK IN ŽENSKA

Nocoj
zvenijo zvezde zopet kot nekdanj,
zlatijo vale, čez tihotni gaj
gredo – postoj,
da se pogovorim s teboj
pri jasnih pričah teh.
Kaj roke v mojih ti drhte dlaneh
Kot plahi ptički dve?

Ker se boje,
da ne dosežejo tvojih daljin,
tvojih višin nikdar.
Ti si kot daljnih carstev sin,
tuj in teman;
kot od plamenov čarnih vžgan
je tvojega očesa žar,
od mene, preko mene hrepeni –
zato, glej, vedno se bojim,
da te v daljavi ne zgubim,
glej, ker ne morem za teboj...
In ker me ljubiš ti in ker si moj,
vem: sam se naskrivaj bojiš,
da svojih dalj ne izgrešiš,
in da ostaneš sam z menoj
brez svojih daljnih, tajnih zvezd,
in da ti dolgčas bo po njih
pri meni, in tvoj duh bo tih.
Povej, ni tvoja to boleost?

Daj, naj poljubim te oči,
ki so mi v dušo gledale,
daj, naj poljubim ustnice, ki so mi to povedale!
Za to besedo ves sem tvoj –
Zdaj vidim: čutiš za menoj.

Oton Župančič (1878-1949) je to pesem prvič objavil leta 1906 v Ljubljanskem zvonu, nato v zbirki Samogovori (1908).

1. Razumevanje besedila

Obnovi vsebino pesmi v največ 20 vrsticah.

2. Analiza besedila

- 2.1. Pesem je zasnovana kot dialog, a brez narekovajev za premi govor. Sam-a moraš odkriti, kdo govori v prvi, drugi in tretji kitici.
- 2.2. Razloži naslednje metafore in verze:
zvenijo zvezde...zlatijo vale...
da se pogovorim s teboj / pri jasnih pričah teh.
Ti si kot daljnih carstev sin, / tuj in teman; / kot od plamenov čarnih vžgan / je tvojega očesa žar
Sam se naskrivaj bojiš, / da svojih dalj ne izgubiš...
...tvoj duh bo tih.
- 2.3. Določi razliko in obenem skladnost med stavkoma »ne morem za teboj« in »čutiš za menoj«.
- 2.4. Navedi oblikovne značilnosti pesmi.

3. Poglobitev

Romantično pojmovanje umetnikovega poklica je bilo v času moderne že preseženo, toda za Župančiča je bilo orfejtvo visoka vrednota, še bolj dragocena kot ljubezen. Opiši lik umetnika (pesnika), kot je prikazan v tej in drugih Župančičevih pesmih, in dodaj svoj komentar.

TIP B – IZDELAVA KRATKEGA ESEJA ALI ČASOPISNEGA ČLANKA

(Izberi eno od štirih predlaganih tem)

NAVODILA

Razvij izbrano temo v obliki *kratkega eseja* ali *časopisnega članka*. Pomagaj si z navedenim gradivom in spremnimi podatki.

Če se odločiš za obliko *kratkega eseja*, interpretiraj in primerjaj predlagane podatke in gradivo ter jih uporabi za svojo obravnavo. Pri tem upoštevaj tudi svoje znanje in študijske izkušnje.

Za svoj esej poišči primeren naslov in navedi, kakšnemu tipu publikacije (strokovna revija, šolski zbornik referatov, kulturna revija, drugo) je namenjen. Če si ti zdi primerno, razdeli obravnavo na paragrafe, ki imajo lahko vsak svoj naslov.

Če se odločiš za obliko *časopisnega članka*, poišči med gradivom in podatki enega ali več elementov, ki se ti zdijo pomembni, in z njihovo pomočjo sestavi svoj članek.

Članek primerno naslovi in navedi, v kakšnem časopisu (dnevnik, poljudna revija, šolsko glasilo, drugo) bi ga nameraval objaviti. Za aktualizacijo teme se lahko navežeš na izmišljene ali resnične priložnosti (kot so razstave, obletnice, simpozij ali pomembni dogodki).

V obeh primerih liste navpično prepogni na polovico in izpolni do štirih ali pet stolpcev.

1. LITERARNO - UMETNOSTNO PODROČJE**TEMA: Gore kot vir umetniškega, filozofskega in duhovnega navdiha****GRADIVO**

»Na Veršacu doli sedi, / neznan svet se teb odpre; / glej, med sivih pleš v sredi / zarod žlahtnih rož cvete. Sklad na skladu se zdiguje / golih verhov kamni zid, / večni mojster vkaže: / prid zidar se les učit!

(...)

Pod velikim tuki Bogam / breztelesni bit želim, / čiste sape sred mej krogam / menim, da na neb' živim.«

Valentin VODNIK, *Vršac, 1806*, v: Zbrano delo, Ljubljana 1988, str. 61-62.

»Pod trto bivam zdaj / v deželi rajskomili, / srce pa gor mi sili / nazaj v planinski raj; / zakaj nazaj? / Nazaj v planinski raj!

(...)

O, zlatih dni spomin / me vleče na planine, / po njih srce mi gine, / saj jaz planin sem sin! / Tedaj nazaj, / nazaj v planinski raj!«

Simon GREGORČIČ, *Nazaj v planinski raj*, 1880, v: Zbrano delo, I, Ljubljana 1947, str. 82-83.

»Morebiti bo kdo iskal v pričujočih vrstah kake globlje poglede na odnose, zvezo in medsebojne vplive med glasbo in gorami. Zaman! Mislím, da morejo biti ti odnosi le zunanji in da sta obe različni usmeritvi imeli le en skupen prazvir: poezijo in romantiko, po kateri je hlepela moja duša, vrh tega seveda lastna doživetja in zanos duše. Od tod izvirata in v tem je njun zvezni člen. Glasovom narave sem prisluškoval z brezkraino predanostjo. Kaj vse mi je v mojem dolgem življenju planinca povedalo praznično petje ptic na brstečih pomladanskih drevesih, vabeča pesem ruševca v trepetajočih višavah sredi rušja, opozorilni klici gamsov, ostri žvižgi svizcev, šumenje planinskih gozdov, presunljivi orgelpunkti hudournikov v grapah in soteskah, divje grmenje neviht, bobnenje slapov in plazov!«

Julius KUGY, *Arbeit, Musik, Berge*, München 1931 (slov. prevod: *Delo, glasba, gore*, Maribor 1966, str. 142)

»Vse je ena sama izginjajoča belina, le odtenki senc ločijo stopnje, kjer sem hodil. Veter počasi briše drobne sledi drobnega človeka, in ko bom sestopil, jih bo zasul s snegom in nove poti bodo prekrile spomine. Zato bi rad trenutek še posedel na vrhu in sam sredi slepečih obzorij prelistal knjigo, ki jo nosim s seboj. Pred menoj se rišejo jasne slike preteklosti, a še več je nepopisanih listov, vmes pa je trenutek, ki ga živim. Trenutek, ki se je po globoki gazi skušal povzpeti v nebo, a je obstal priklenjen na vrhu in me postavil nazaj na ta svet prazne resničnosti. In takrat sem opazil, da sonce počasi rdeči kulise mojega odra, občutil sem, kako me mrzaz grize v roke in noge, in spoznal, da se bo treba vrniti in poiskati nove gazi. Kdor išče cilj, bo ostal prazen, ko ga bo dosegel, kdor pa najde pot, bo cilj vedno nosil v sebi.«

Nejc ZAPLOTNIK, *Pot*, Ljubljana 1981, (5. ponatis: Ljubljana 2000, str. 22)

»Pri vzponu pridemo do zadnjega razkošja, do zadnjega slemena ali do zadnje travnate vesine. Potem smo na cilju. Četudi kakšen leden veter počitek naredi neugoden in meglene cunje zagrnejo pogled v dolino, je dosežen vrh le praznik, kos velikega sabata, ker je pot prišla do konca. Ob koncu vseh mnogih tisočih majhnih poti, ki jih ljudje prehodimo, vedno spet stoji vprašanje – čemu. V vsem iščemo neki smisel, karkoli delamo in se trudimo; ne moremo drugače, kakor da s pogledom na smisel gremo skozi življenje (...) Križ na vrhu, ki stoji na tako številnih gorah naše domovine, pomeni zadnji, vseobsegajoči smisel vseh poti: odrešujočo ljubezen Neskončnega.«

Reinhold STECHER, *Botschaft der Berge*, Innsbruck-Dunaj 1986, (slov. prevod: *Sporočilo Gora*, Ljubljana 2006, 3. izdaja, str. 59-60)

»Dolgo sem zrl z vrha po obdajajočih me planinah, ki so iz dalje pozdravljale in vabile, tako preseče in hkrati zapovedovalno vabile. Te Alpe skrivajo v sebi nešteto prepadov in nevarnosti, tu je svet za predrzne. Bodimo predrzni, ker je le tisti, ki se zna žrtvovati, velik, le njegovi volji se usoda pokori! Prek prepadov in nevarnosti vodi pot na vrhove, do zmag! Ko sem tako ugledal svojo pot, sem postal nestrpen. Čim prej bi že rad zmagoval steno za steno, vrh za vrhom.«

Klement JUG, *Čez Krn in Bogatin v Bohinj*, 1923, v: *Stena in smrt*, Ljubljana 1997, str. 64.

»Zmaga? Na teh kamnitih razvalinah me zagrabi tesnoben občutek. Kaj je to moja zmaga? Zmaga nad goro? Nad Broad Peakom (8047 m), ki nepremično zre vame, potem ko mi je daroval nekaj najintenzivnejših trenutkov v mojem življenju? Toda kakšna zmaga je to? Takrat bi bilo dovolj, da bi gora samo kihnila, pa me ne bi bilo več. Če je to zmaga, ni bil občutek zmage nikoli tako podoben porazu.«

Dušan JELINČIČ, *Zvezdne noči*, Trst 1990, str. 276-277.

2. SOCIALNO – EKONOMSKO PODROČJE

TEMA: Delo med produktivnostjo in varnostjo.

GRADIVO

“V antiki delo ni imelo tiste moralne vrednosti, ki sta ji ga dala dvajset stoletij krščanstva in rojstvo delavskega gibanja. Prezir ročnega dela se je mnogim zdel soodnosnica suženjstva in hkrati vzrok tehničnega застоja. Za obstoj omenjenega prezira je mogoče navesti veliko dokazov. V *Politiki* Aristotel povzdiguje dejstvo, da razpolagajo državljani z vsem potrebnim prostim časom za to, “da v lastnih dušah gojijo kreposti in izpolnjujejo svoje državljanske dolžnosti. “ Podoben pomen je imel pojem *otium cum dignitate*, ki je veljal za življenjski ideal rimskih pisateljev ob koncu republikanske dobe in na začetku cesarske. To je isto kot trditi, da delo ovira tak način življenja in torej človeka ponižuje.”

C. MOSSE, *Il lavoro in Grecia e a Roma*, Cecchini, Firenze 1973.

“V moderni proizvodnji je delo postajalo čedalje pomembnejše, dokler ga niso začeli upoštevati kot subjekt, in ne več kot objekt določene proizvodne dejavnosti. Za civilni zakonik (V. knjiga, čl. 2060 sl.), ki delo v podjetju pojmuje ne le kot primarni dejavnik proizvodnje, ampak tudi kot subjektiven in dimaničen element, je delo tista delovna energija, ki jo v zameno za plačilo ena fizična oseba (delavec) namenja drugi fizični ali juridični osebi (delodajalcu). Delo se lahko vključuje v proizvodnjo bodisi kot avtonomno bodisi kot odvisno delo.”

ENCICLOPEDIA UNIVERSALE, 13. knjiga, ur. G. Ceccuti-S.Calzini-R.Guizzetti, ed. IL SOLE 24 ORE, Milan 2006.

“Italija je je demokratična republika, utemeljena na delu.” (Čl. 1, o. 1)

“Republika vsem državljanom priznava pravico do dela in pospešuje razmere, ki omogočajo udejanjanje te pravice. Vsak državljan mora v skladu s svojimi sposobnostmi in izbirami opravljati neko dejavnost ali funkcijo, ki pripomore k materialnemu ali duhovnemu napredku družbe.” (Čl. 4)

USTAVA ITALIJSKE REPUBLIKE

“Iz poročila zavoda ISFOL (2007) izhaja v zvezi z delom izrazit razpon med ponudbo in povpraševanjem, predvsem med tistimi družbenimi segmenti – predvsem ženskami in starejšimi od 55 let -, za katere bi bil v skladu z lizbonskimi cilji zaželjen dvig zaposlenosti. Kar se pa tiče kakovosti ekonomske rasti v Italiji, poročilo podčrtuje, da dejanske službe vedno manj odgovarjajo pričakovanjem posameznikov, in to bodisi z ozirom na kakovost razpoložljivega dela za nove delavce bodisi z ozirom na načine selekcije. Neperspektivnost karier predstavlja glavni dejavnik malodušja na delovnem področju. Skoraj 20% zaposlenih je prepričanih, da lahko v službi le delno izkorišča svoje poklicne sposobnosti. Ta podatek daje misliti ... V zvezi s prizadevanji, ki naj bi pripomogla k preseganju napak našega delovnega trga, ISFOL

svetuje predvsem, da bi izboljšali skladnost in medsebojno uskladjivost med ponudbo in povpraševanjem, in sicer predvsem tako, da bi v največji meri izkoristili možnosti zaposlovalnih servisov. Poleg tega pa je za izboljšanje pretočnosti in transparentnosti našega delovnega trga potrebno, da načelo tekmovalnosti in zaslužnosti uskladimo z enakimi pogoji pri dostopu do delovnih možnosti. A še pred tem je potrebno vlagati v varnost in v boj zoper delo na črno.”

C. TUCCI, *Rapporto Isfol: lavoro precario per 10 lavoratori su 100*, 20 novembre 2007.

“Delovno okolje ni le eden od ožjih pomenov širšega pojma “okolje”, ampak ga je mogoče opredeliti na različne načine. Tudi delovno okolje je namreč predmet upravnih in kazenskih norm, katerih namen je zagotoviti zdravje delavcem, ki opravljajo še posebej nevarne dejavnosti. Te norme na nekaterih področjih nalagajo podjetjem dolžnost, da sprejmejo preventivne sisteme kontrole; ... v mnogih primerih imamo opravka s predpisi, ki s tem, da zagotavljajo zdravje na ravni individualnega odnosa, dobesedno varujejo delovno okolje kot predmet delavčevega subjektivnega specifičnega položaja, ki ga je mogoče posebej zaščititi. V tem smislu se zaščita delovnega okolja ne kaže toliko kot zaščita določenega *kraja* (to se pravi okolja na splošno), ampak kot jamstvo za zdravje delavca (in torej *osebe*).”

L. RICCA, *La tutela dell'ambiente di lavoro nel quadro del sistema dei diritti sociali*, v: *Protezione dei diritti sociali e prevenzione degli incidenti sul lavoro nel quadro dei diritti dell'uomo lavoratore*, Giuffrè, Milan 1998.

“V zadnjih raziskavah o kompleksnem pojavu delovnih nezgod je bil tehološki dejavnik precej zanemarjen v korist razumevanja, ki je poudarjalo predvsem psiho-socialne spremenljivke. Vendar ni mogoče zanikati, da je treba proizvodni proces analizirati s tehnološkega vidika, če hočemo ugotoviti, do kakšne mere hitrost in značilnosti proizvodnje pogojujejo človekovo ravnanje. Nezgoda na delu se je v svoji navidezni objektivnosti izkazala kot pojav, katerega fotogenične rekonstrukcije ni mogoče zreducirati na naključne mehanizme.”

C. DI NARO, M. NOVAGA, G. COLETTI, S. COLLI, *Sicurezza e produttività: influenza delle variabili tecnologiche sul comportamento lavorativo*, v: “Securitas”, št. 7, leto 58, 1973.

“Čas, ki ga izgubimo zaradi nezgod na delu, predstavlja delovne ure in ure delovanja strojev, ki jih je treba dodati času, potrebnemu za izdelavo določene količine dobrin ali storitev. Posledica tega je, da omenjeni izgubljeni čas zmanjšuje *produktivnost podjetja*. ... A poleg neposredne izgube časa, ko se delo prekine zaradi nezgode, zahtevajo rizične delovne razmere upočasnitev samega delovnega procesa, ker morajo biti delavci posebno pazljivi in se morajo gibati bolj pozorno in bolj pazljivo kakor pa v primeru, da nevarnosti ne bi bilo. To je še posebno pomembno, ko imajo deavci opravka z motornimi gredmi, transmisijskimi jermeni in premičnimi deli strojev, v bližini katerih morajo delati ali se gibati.”

A. BERRA – T. PRESTIPINO, *Lo studio del lavoro e la psicologia della sicurezza lavorativa*, Angeli, Milan 1983.

“Naša zakonodaja o delovnih nezgodah se je od vsega začetka navdihovala pri načelu poklicnega tveganja. Ta zakonodaja je delodajalcu v zvezi z zaščito pred omenjenim tveganjem naložila dolžnost obveznega zavarovanja. Po eni strani so tako ponesrečenec zajamčili izplačilo odškodnine, ki obvezuje finančno trdnejšo zavarovalnico, medtem ko utegne biti delodajalec plačilno nesposoben. Po drugi strani so s tem v primeru težkih, večkratnih ali kolektivnih nezgod želeli delodajalca obvarovati prevelikih bremen glede na njegove ekonomske zmogljivosti.”

G. MIRALDI, *Gli infortuni sul lavoro e le malattie professionali*, Cedam, Padova 1979.

3. ZGODOVINSKO – POLITIČNO PODROČJE**TEMA: Živeti mejo – živeti brez meje.****GRADIVO**

»Živeti ob meji oziroma z mejo je svojevrsten notranji kontrapunkt življenja: vsekakor je predvsem usoda obrobja, pogosto celo njegovega skrajnega roba, je lahko svarilna bodeča žica, neprehoden "berlinski zid", prav tako stičišče dveh svetov, dveh kultur, dveh civilizacij, ploden preplet dveh drugačnosti (...))«

Ciril ZLOBEC, *Meje v glavah in državah – raziskovalni tabor Monošter 2004*, Monošter 2004 str. 29.

»Živeti mejo, to je gotovo manj dramatična izkušnja kot živeti na primer nomadstvo ali izgnanstvo: ni pa normalna človekova situacija. Toliko ima v sebi svojevrstnosti, da si lahko ob njej postavimo vprašanje: je bolj blagor ali prekletstvo?

Meja je eden od segmentov naše človeške končnosti, v tem primeru na geografsko-etnični relaciji.»

Alojz REBULA, *Meja: prekletstvo ali milost?* Slovenski slavistični kongres Trst 2007, Trst 2007, str. 21.

»Običajno mislimo in govorimo, da je državna meja črta, do katere sega državno ozemlje. Tako je meja predstavljena tudi na zemljevidih. Vendar območje države ni le ploskev na površini Zemlje, temveč je to prostor treh dimenzij, ki se razteza nad površino Zemlje v višino in prav tako pod njeno globino. Državna meja ima najmanj dvojno funkcijo. Omejuje območje državne jurisdikcije oz. določa zunanjo mejo ozemeljske suverenosti in predstavlja obrambno črto.«

Branko CELAR, *Slovenija in njene meje*, Visoka policijsko-varnostna šola, Ljubljana 2002.

»V Evropi so nacionalne države stare okrog 200 let. Zvestoba kralju je zamenjala zvestoba narodu. Glavni cilj naroda je bil zavladati nad strnjenim geografskim prostorom. Nacije istega izvora so na vsak način vztrajale na združitvi, spet druge so se bojevale za svojo samostojnost. Nazadnje so se narodi obdali z mejami, le-te pa so postale pomembna institucija v podpori vladavine nacije. Vojska je na njih zasedla in okrepila svoje položaje. Na eni strani meje je veljala zvestoba enemu narodu, na drugi strani pa drugemu. Tudi pičlih nekaj metrov razdalje med domovi državljanov je pomenilo ogromno.

Geografsko okolje nacionalnih držav je odražalo čist nacionalni značaj v centru in šibkejšega v obrobju, v mejnih območjih. Tam je praviloma obstajal mešan nacionalni značaj. Zato je nacionalna država v mejna področja z vsemi sredstvi in brez izjem vsiljevala svojo kulturo in ideologijo (...)

Politične in gospodarske okoliščine so postale naklonjene čezmejnemu sodelovanju obrobnih območij šele v 70-ih letih in takrat so se oblikovale tudi velike inštitucije za spodbujanje in organiziranje sodelovanja (Alpe Adria, Arge Alp, Oder). Tik pred začetkom tranzicijskega obdobja leta 1990 je bilo v Evropi 31 čezmejnih zvez in 55 zahodnoevropskih Evroregij.«

Anton GOSAR, *Evropa brez meja*, Glasnik ZRS Koper, št. 4, Koper 2003.

»Schengen« oz. schengenski sporazum je žargonski izraz za dva mednarodna sporazuma, ki sta bila podpisana v kraju Schengen v Luksemburgu. Ime kraja je tako postalo sinonim za odpravo mejnega nadzora na notranjih mejah schengenskih držav članic. Schengenski ukrepi vzpostavljajo skupna pravila za kontrolo na zunanjih mejah, določajo skupno vizumsko politiko in uvajajo spremljevalne ukrepe, ki omogočajo odpravo kontrole na notranjih mejah (zlasti na področju policijskega in pravosodnega sodelovanja v kazenskih zadevah) (...) Temeljna ideja »schengna« je torej zagotovitev pravice do prostega prehajanja notranjih meja (ukinitve mejne kontrole na notranjih mejah) in vrsta ukrepov, ki zagotavljajo, da ne pride do zmanjšanja varnosti v državah članicah.«

http://www.mnz.gov.si/si/pogosta_vprasanja/slovenija_in_schengen/ Ministrstvo za Notranje Zadeve Republike Slovenije

»Odprava meje pomeni dogodek z velikim simbolnim pomenom, nedvomno zgodovinski. Z odstranitvijo zapor, po vstopu Slovenije v Evropsko unijo leta 2004, se zaključuje tudi pri nas, na meji, ki je bila meja hladne vojne, dolga in tragična povojna doba, ki je razdelila Evropo v dvoje. Ta dosežek ni nenaden, niti ni sad zunanje prisile. Nasprotno, dolgo časa so ga pripravljali voditelji Italije, Furlanije-Juljske krajine in Slovenije, ki so znali gledati naprej, ne da bi se odrekli žalostni refleksiji o bližnji preteklosti.«

Riccardo ILLY, Konrad št. 132, str 7, december-januar 2008, Trst 2008

»Ob navdušenju in vsej obetavnosti odpiranja v Evropo in svet se vse bolj kopičijo tudi negativne izkušnje, pomisleki in odprta vprašanja. Ali s tem ne izgublamo ravnokar pridobljene nacionalne avtonomije, ali se s tem povečuje ogroženost slovenskega jezika, ali to pomeni, da bo Slovenija postala onesnaženi koridor med Vzhodom in Zahodom, ali bo to pomenilo odpreti vrata mednarodno organiziranemu kriminalu? (...)

Močno občutljivo je tudi vprašanje, ali naj bi imeli tujci pravico kupovati zemljo. Kot majhna država v evropskem sončnem pasu je Slovenija potencialno močno privlačna za tujce. Vendar pa prodaja zemlje tujcem na splošno pomeni izgubljanje ozemlja in grožnjo nacionalni integriteti.«

Zdravko MLINAR, *Kdo danes še potrebuje državne meje?* Teorija in praksa, št. 9-10/1994, Ljubljana 1994.

»Meje so pač vedno živa vprašanja, ki jih čutijo ljudje, ki živijo ob njih. In zgodovinski dogodki so poskrbeli (za Slovenijo to velja prav posebej), da nikoli niso bile pravične. Obetajo, da bodo v Evropski uniji ostale meje samo simbolično, administrativno. Tako je upati, da bo naše zamejstvo postalo del skupnega slovenskega kulturnega prostora, kar je že naša davna želja in so številna prizadevanja šla v to smer. Da bi to dosegli, je potrebno poznati poleg drugega tudi zgodovino, kajti le z razumno in trezno razlago ter poznavanjem preteklosti (kar je že zdavnaj zapisal "oče zgodovine" Herodot iz Halikarnasa) je moč z znanstveno metodologijo danes uveljaviti vso sporočilnost tega zgodovinskega dogajanja.«

Zdenka LOVEC, *Nobena meja ni pravična*, Primorska srečanja št. 261, Ljubljana 2003.

«Menim, da dozoreva čas, ko naj bi resno vzeli v poštev naslovno navodilo razprave na VII. Tradicionalnem Vseslovenskem srečanju v Državnem zboru 5. julija 2007, namreč Slovenci v zamejstvu – del slovenskega naroda (...) No, vsekakor gre za spremembo, za fakt, ki ga je treba pozdraviti, čeprav je novemu priznanju v veliki meri botroval Schengen, ki je z odpravo mej omogočil sožitje dotlej uradno razdeljenih elementov iste narodne identitete. Iz navedenega je razvidno, da smo pred nakazanim razvojem, ki bo v glavnem odvisen od tega, kako bo zavzeto za potrditev načrta o skupni slovenski usodi vodstvo slovenske države in kako bo znalo v tem duhu vzgojiti tako politični kot kulturni kader, od katerih je odvisno tudi splošno javno mnenje.«

Boris PAHOR, *Čas nove sinteze*, Živeti mejo, Slovenski slavistični kongres Trst 2007, Trst 2007, str. 25.

4. TEHNIČNO - ZNANSTVENO PODROČJE

TEMA: Pojmovanje znanosti v tehnološkem razvoju človeške družbe.

GRADIVO

«Gnusno očem je plazilo po tleh se življenje človeško, / dokler dušila ljudi religije silna je teža: / ta je molila glavó iz visokih nebesnih pokrâjin, / z groznim pogledom od zgór pretila ubogim zemljanom. / Prvi si drznil je upreti v hodobo oči umrljive / mož helenske krvi in postavil srčnó se po robu: / niso ga strašile bajke bogov, ne blisk ne grmljava, / jezno grozèč od neba; le še bolj je nétila želja / ogenj poguma mu v srcu, da zlomil bi trdne zapahe, / vrata odprl si prvi v temnò kraljestvo narave. / Zmagala živa je sila duha, prestopil je meje, / daleč prešel plameneče obzidje, ogrado vesoljstva, / vse neskončne globine prelétel s prenikavim umom. / Nam pa je iz kozmičnih dalj zmagalec prinesel spoznanje, / biti kaj more, kaj ne, po kakih zakonih dognana / sleherni stvari je moč in kje zasajèn mejnik ji: / zdaj za vračilo leži pod nogàmi premagana vera, v tla poteptana, a nas – do nebà je povzdignila zmaga.

LUKREC, *De rerum natura*, I, 62-79, prev. Anton Sovrè, Slovenska matica, Ljubljana 1959.

“V zgodovini se je vedno dogajalo, da se je človek znašel sredi dveh povsem različnih načinov razumevanja realnosti. To se je nedvomno zgodilo ob koncu 17. stoletja, ko so znanstveniki in filozofi-racionalisti – Isaac Newton, John Locke, Renè Descartes in drugi – postavili pod vprašaj nekatere cerkvene dogme, med drugimi tudi enega od njenih temeljnih naukov, in sicer tistega, po katerem je zemlja Božja stvaritev in kot taka vrednota sama na sebi. Novi misleci so se nagibali k bolj materialističnemu pojmovanju življenja, osnovanemu na matematiki in *razumu*. Slabih sto let kasneje so uporniki ameriških kolonij ter francoski revolucionarji izpodrinili monarhično oblast in jo nadomestili z republiko ter proglasili *neodtujljivo pravico človeka do življenja, svobode, sreče in zasebne lastnine*. Na predvečer ameriške revolucije je James Watt izumil parni stroj in s tem ustvaril povezavo med premogom in prometejskim duhom tedanjega časa; to so bili prvi negotovi koraki človeštva na poti do industrijskega življenjskega sloga, ki je v naslednjih dvesto letih do temeljev obrnil svet.”

J. RIFKIN, *Economia all'idrogeno*, Mondadori, Milan 2002.

“V svoji knjigi *New Guide to Science* je Isaac Asimov napisal, da je razlog, zaradi katerega je treba zgodovino znanosti razlagati ne-znanstvenikom, ta, da se nihče ne more v resnici dobro počutiti v sodobnem svetu in presojati, kateri so njegovi problemi ter možne rešitve, če nima natančnega védenja o tem, kaj znanost počne. Poleg tega je uvajanje v čudoviti svet znanosti vir velikega estetskega zadoščenja, mladim vir navdiha, zadostitve želje po znanju in globljega spoznavanja in vrednotenja čudovitih sposobnosti človekovega razuma. Znanost je eden izmed največjih dosežkov (trditi smemo, da je največji) človekovega razuma. Dejstvo, da so napredek korak za korakom - začeni s pridobitvami prednikov - v veliki meri dosegali normalno inteligentni ljudje, daje vsej stvari še večjo – in ne manjšo – vrednost.”

J. GRIBBIN, *L'avventura della scienza moderna*, Longanesi 2002.

“Francis Bacon je smoter znanosti videl v tem, da je usmerjena v korist človeka, se pravi, da naj bi v zadnji instanci pomagala proizvesti take izume, ki bi olajšali človekovo življenje na zemlji. Ko je v *Novi Atlantidi* želel upodobiti idealno mesto, se ni predajal sanjam o popolnih oblikah družbenega ali političnega življenja, ampak si je zamislil raj tehnike, kjer bi izume in odkritja z vsega sveta privedli do popolnosti ... Tako v svojih prvotnih kakor v prefinjenih in kompleksnih oblikah, ki jih je prevzela v sodobni družbi, je tehnika nenadomestljivo sredstvo človekovega preživetja. Njen razvoj se zdi nezadržan, ker sta od njega odvisna možnost preživetja čedalje večjega števila ljudi in njihov dostop do višjega življenjskega standarda.”

N. ABBAGNANO, *Dizionario di Filosofia*, Torino UTET, 1971.

“Znanost vpliva na človekovo življenje na dva načina. Prvi je domač vsem: neposredno, še bolj pa posredno omogoča izdelavo orodja, ki je povsem preobrazilo človekovo življenje. Drugi je po svoji naravi vzgojen, ker deluje na duha. Čeprav je na prvi pogled manj očiten, je ta drugi način ravno tako učinkovit kot prvi. Najočitnejši rezultat znanosti je, da omogoča izum predmetov, ki bogatijo življenje, pa čeprav ga istočasno zapletajo.”

A.EINSTEIN, *Pensieri degli anni difficili*, Torino, Boringhieri, 1965.

“Ideja o tehničnem prirastku kot nosilnem stebru napredka je zelo razširjena. Označena je bila tudi kot “mistika stroja”. Mi živimo v dobi računalnikov ali v dobi jedrske energije, ki sta sledili dobi parnega stroja v 19. stoletju. O slehernem zgodovinskem obdobju vse od najbolj primitivnih dalje razmišljamo v jeziku prevladujoče tehnologije. V tem smislu govorimo o razvoju, ki je od kamnitega orodja pripeljal do bronastega pa potem dalje do železne dobe. Skratka, kakor da bi logika tehničnega razvoja v svojem toku nosila tudi družbeni razvoj. O sleherni dobi razmišljamo glede na vpliv, ki ga je imela tehnika na človeško življenje, in le redkokdaj raziskujemo nasprotni proces ... Ko torej govorimo o razvoju moderne tehnologije, ne mislimo zgolj na vpliv orodja in tehnike na družbo, ampak na celoten spekter “medsebojno delujočih sil”, ki je v našem času omogočil ta očividni napredek. Kot je napisal neki drugi raziskovalec človekovega razvoja, [Solly Zuckerman] “je bila tehnologija vedno z nami. Tehnologija ni nekaj, kar bi bilo zunaj družbe in ki naj bi nas od zunaj potiskalo naprej ... družba in tehnologija se medsebojno odsevata.”

A.PACEY, *Vivere con la tecnologia*, Rim 1986.

“Ne nameravam seveda razrešiti skrajno zapletenega odnosa med znanostjo in tehnologijo, ampak samo ugotoviti, da je danes, zlasti po zaslugi informatike in simulacij, naša sposobnost ukrepanja daleč preseгла našo sposobnost predvidevanja ... Tehnologija je pomembna z ozirom na to, kar nam dopušča *storiti*, ne z ozirom na to, kar nam omogoča *razumeti* ... Od srede 20. stoletja je razvoj tehnologije postal tako hiter, da znanosti niti a posteriori ne dopušča opravičiti ali teoretsko razložiti delovanja tehničnih odkritij. Položaji, ki naj bi jih branila znanost, so tako vedno težje branljivi, še posebno zato, ker korenin tehnološkega pospeška ne gre iskati v znanstvenem razvoju, ampak v tehnologiji sami. In res, z izumom računalnika je informatika inovaciji podarila orodje, ali bolje, meta-orodje, ki je s svojo *fleksibilnostjo in lahkostjo* močno pospešilo prakso projektiranja.”

G. O. LONGO, *Uomo e tecnologia: una simbiosi problematica*, 2000.

“Podjetja bodo v naslednjih desetih letih doživela več sprememb od tistih, ki so jih izkusila v zadnjih petdesetih. Medtem ko sem pripravljaj govor, ki naj bi ga imel spomladi 1997 na našem prvem vrhu CEO (Chief Executive Officer), sem razmišljal o specifični naravi sprememb, ki naj bi jih digitalni vek vsilil podjetjem. Hotel sem, da bi se moj govor ne omejil na opis sijajnih prednosti, ki jih nudi tehnologija, ampak da bi obravnaval tudi probleme, s katerimi se morajo podjetniki spopadati dan za dnem. Kako lahko tehnologija pripomore k izboljšanju upravljanja podjetja? Kako bo tehnologija preobrazila podjetja? Kako nam lahko pomaga, da izoblikujemo zmagovito strategijo za naslednjih pet, deset let?”

B.GATES, *Business @lla velocità del pensiero*, Mondadori 1999.

TIP C – ZGODOVINSKA NALOGA

Po porazu Avstro-Ogrske je 1. decembra 1918 nastala Kraljevina Srbov, Hrvatov in Slovencev, ki se je od leta 1929 imenovala Kraljevina Jugoslavija. Po drugi svetovni vojni je bila ta država obnovljena kot Socialistična Federativna Republika Jugoslavija (SFRJ). Razpadla je leta 1992.

Kandidat naj prikaže zgodovinski razvoj Jugoslavije od njenega nastanka do njenega dokončnega razpada in naj poudari vlogo Slovencev v njej.

TIP D – SPLOŠNA NALOGA

Sporočanje emocij: nekoč so v ta namen napisali pismo, danes napišemo *sms* ali *e-mail*. Ideje in čustva tako potujejo preko okrajšav in akronimov, hitro in funkcionalno. Teh sprememb ni mogoče vrednotiti z vidika kakovosti, je pa treba vzeti na znanje, da novi način sporočanja vpliva tudi na odnose med ljudmi: kot je prejšnji vseboval tudi določene fizične lastnosti, pisavo, vonjave, odtise in čakalno dobo, tako je današnji breztelesen, neoseben in neposreden.

Razpravljaj o predloženem vprašanju in na podlagi lastnih študijskih in življenjskih izkušenj izpostavi tiste vidike, ki se ti zdijo najbolj pomembni.